

tuationen inför slaget såsom den behandlats av Peter Ericsson i *Stora Nordiska kriget förklarar* (2002) och Martin Linde i *Statsmakt och bondestånd: Allmoget och överheten under stora nordiska kriget* (2000). Det finns spännande saker att berätta om den svenska mobiliseringen, som ju skedde i ett extremt krisläge, och om Stenbocks roll i kungens frånvaro. Jag har nyligen hävdad att Stenbock använde en ny typ av retorik när han vädjade till folket att bidra med manskap – den sedvanliga rojalismen fick lämna plats för en högstämnd patriotism där även allmogem var inkluderad. (*The Story of War: Church and Propaganda in France and Sweden 1610–1710*, utkom 2016).

En nackdel med det beskrivande angreppssättet är att de många detaljerna ibland skymmer sikten för de större linjerna. Som yrkeshistoriker hade jag också önskat mer ingående diskussioner om källorna och deras värde. På vilket sätt skilde sig de olika redogörelserna åt och varför? Skjold Petersen för förvisso ett fördjupat och intressant resonemang om varför den danska armén förlorade. Han pekar på strategiska fel som begicks under fälttåget och menar att svenskarna hade en fördel av att soldaterna var inhemska, från samma trakt och kände sammanhållning och lojalitet till varandra.

Avslutningsvis diskuterar Skjold Petersen danskarnas fascination av nederlag. Han menar att man i Danmark, till skillnad från i andra länder, hellre uppmärksammar förlusterna än segrarna. Han pekar på flera förklaringar till detta: en ovilja att förhålliga krig, en ambition att förstå vad som gick snett och slutligen en vilja att finna syndabockar – gärna de tyskar som hade ett stort inflytande i det tidigmoderna Danmark. Jag tror att många svenskar skulle känna igen resonemangen – även här uppmärksammar vi hellre nederlagen än segrarna, delvis av samma skäl som författaren nämner. Det är talande att det svenska nederlaget vid Poltava fått mycket uppmärksamhet, medan slaget vid Helsingborg nog är okänt för de flesta svenskar. Det är därför av stort värde även för svenska läsare att det nu finns en ambitiös och detaljerad genomgång av slaget vid Helsingborg och dess för- och efterspel.

Anna Maria Forssberg

| ASBJÖRN ROMVIG THOMSEN: *Sociale relationer i en brydningstid. Faddere og forældre i et dansk landbosamfund 1750-1830*, Landbohistorisk Selskab, Årning 2015, 254 s., 198 kr.

Asbjørn Romvig Thomsen har efterhånden et betragteligt forfatter-skab bag sig. Det er foreløbig lagt fast i både geografisk og tidsmæssig henseende, idet det handler om tre sogne i Salling: Tømrum, Junget

og Selde Sogne i perioden fra 1750 til 1850, altså 100 år. I 2005 kom *Uægte børn og ugifte forældre, udstødte eller integrerede? Illegitimitetens sociale årsager og konsekvenser i tre jyske landsogne 1750-1850*. I 2010 fulgte ph.d.-afhandlingen *Lykkens smedje? Social mobilitet og social stabilitet over fem generationer i tre jyske landsogne 1750-1850*, der året efter udkom som regulær bog med den let ændrede titel: *Lykkens smedje? Social mobilitet og social stabilitet over fem generationer i tre sogne i Salling 1750-1850*. Og nu altså bogen om faddere og forældre i samme periode.

Det betyder, at Asbjørn Romvig Thomsen kender sit kildemateriale overordentlig godt, og man kan derfor se den seneste udgivelse som et slags lokalhistorisk „kinderæg“, idet bogen kan læses på tre forskellige måder: For det første kan den læses som bind tre i en føljeton, for det andet kan den læses som et meget stringent eksempel på anvendt historisk metode, og endelig kan den ses som en monografi med temaet faddere og valget af disse i en af de absolut mest spændende perioder af danmarkshistorien.

Asbjørn Romvig Thomsens nye bog er bygget op på samme måde som de foregående. Han indleder i dette tilfælde med en fantastisk historie om tre særdeles gode venner, der en decembraften i 1779 hyggede sig med en snak, der efter al sandsynlighed drejede sig om den utilregnelige godsejer på Jungetgård, som de hørte under. I dag kender vi kun historien, fordi den ene mand i løbet af aftenen afgik ved døden, og præsten derfor indberettede hændelsen til amtmanden for at undgå senere mistanker om mord eller selvmord.

Asbjørn Romvig Thomsen beretter, hvor sjældent det er, vi i kilderne finder eksempler på venskaber. For historikere, der arbejder mikrohistorisk, er det selvfølgelig et felt, man gerne vil have belyst. Da Asbjørn Romvig Thomsen kender sin sallingske database så utrolig godt, mener han at kunne afdække om ikke venskaber, så i det mindste sociale relationer indbyggerne imellem ved at se på, hvem der blev valgt til faddere til hvis børn. Andre forskere som f.eks. Palle O. Christiansen, Martin Bork og Ulla Skaarup Jensen har for andre danske lokaliteter og ud fra en socialhistorisk eller en kulturhistorisk vinkel undersøgt det samme spørgsmål ud fra kirkebøgernes fadderlister.

På et overordnet teoretisk plan henter han sin inspiration i Pierre Bourdieus tanke-sæt. Der bliver da også løbende i afhandlingen refereret til både økonomisk, social og kulturel kapital. Det er et stort plus for denne bog, at Asbjørn Romvig Thomsen konsekvent sætter sine egne resultater i relation til dem, andre forskere har opnået på andre lokaliteter. Det bliver flere gange påpeget, at et resultat i en lokalitet på ingen måde må ses som gældende for hele landet. Der er store variationer – selv inden for de tre sogne i Salling.

I alt har Asbjørn Romvig Thomsen registreret 11.553 faddere ved 2.234 dåbshandlinger, hvoraf han kan identificere langt de fleste. Det er disse tal, der er det helt centrale i bogen, da Asbjørn Romvig Thomsen analyserer dem på flere forskellige måder. Det er her, den anden læsningstype kommer ind. Han stiller en række spørgsmål til materialet: Hvem var fadderne (kap. 2), hvilken rolle spillede slægten og familien (kap. 3), hvilken socioøkonomisk position havde fadderne (kap. 4), og hvem var de henholdsvis populære og upopulære faddere (kap. 5)? Han etablerer den ene liste efter den anden, han laver grafer og lagkager, han laver statistiske beregninger, og som noget nyt er han blevet inspireret af muligheden for at visualisere netværkene i sociogrammer. Der er ingen tvivl om, at sådanne har værdi for den analyserende, for læseren kan de dog være en anelse uoverskuelige, således f.eks. s. 38, hvor der er optrykt et sociogram over fadderrelationer imellem de fadderpar, der boede i de tre sogne igennem perioden. Der indgår 4.553 linjer i et mønster, der ligner et kniplingebræt, der er gået kuk i. De har dog den tillægsværdi, at de er med til at vise, hvilken omhyggelig historiker Asbjørn Romvig Thomsen er. Han fremsætter ikke en eneste udokumenteret påstand, alle udsagn belægges med tal og henvisninger til andres resultater – ikke alene danske, men han er også fuldstændig hjemme i den internationale forskning på området, eksempelvis det klassiske studie af Neckerhausen af David Sebean, men også Christine Fertigs undersøgelse af Westfalen og Guido Alfani af italienske forhold bliver trukket ind i argumentationen.

Asbjørn Romvig Thomsens grundige undersøgelse er tidsmæssigt placeret i en periode, der oplevede kolossale omvæltninger på mange parametre. Fæsteforhold blev til selveje, overgangen fra fæste til selveje medførte både en kapitalisering og en klassesdeling af samfundet med deraf følgende ændringer af de sociale mønstre.

I sit udgangspunkt har Asbjørn Romvig Thomsen den opfattelse, at forældre til dåbsbørn har ønsket at give dem en række „prestigefaddere“, altså faddere, der tilhørte en højere social gruppe end dem selv. Denne opfattelse indgår i Asbjørn Romvig Thomsens forrige bog, der handler om den sociale mobilitet i sognene. I den aktuelle undersøgelse må han med baggrund i sine omhyggelige undersøgelser tilbagevise denne opfattelse og i stedet konstatere, at man i Salling i højere grad søgte faddere inden for den kreds, man selv tilhørte. Det bliver i bogen slået fast, at man i Salling værdsatte at have mange faddere, typisk fem til seks, og at disse fortrinsvis blev valgt inden for familien eller slægten. Han mener altså at kunne se en social ligevægt i fadderrelationerne i Salling i perioden, og kun undtagelsesvis kan han se relationer, der peger i retning af egentlige patron/klient-forhold. Dog er det ret tydeligt, at den sociale ligevægt forskubbes hen imod slut-

ningen af perioden, hvor kapitaliseringen af landbruget for alvor sætter ind. Han konstaterer dermed, at de store landboreformer også fik konsekvenser i forholdet til valg af faddere.

Asbjørn Romvig Thomsen er en meget omhyggelig historiker, der arbejder loyalt og teoretisk/metodisk konsistent i forhold til sit kilde-materiale. Dette efterhånden meget benyttede kildemateriale repræsenterer desværre en så lille lokalitet, at de møjsommeligt tilvejebragte resultater har en begrænset værdi. Dette til trods for, at Asbjørn Romvig Thomsen løbende holder sine resultater op imod det, Martin Bork, Ulla Skaarup Jensen og Palle O. Christiansen har erkendt for andre lokaliteters vedkommende. Det havde været værdifuldt, hvis resultaterne fra Salling og Sjælland var blevet sat ind i en bredere sammenhæng, eventuelt med skelen til den internationale forskning, som Asbjørn Thomsen tydeligvis kender så vældig godt.

Benedicte Fonnesbech-Wulff

| JON A.P. GISSEL: *Gud, livet og menneskene. Ni konservative, danske forfatterskaber*, Munch & Lorenzen, København 2017, 309 s., 350 kr.

Jon Gissel gennemgår i denne bog ni prosaiske og poetiske forfatterskaber fra 1800-tallets anden halvdel: Johannes Fibiger, Carl Ploug, Chr. K.F. Molbech, Thomas Lange, Rudolf Schmidt, K.G. Brøndsted, Ernst von der Recke, Thor Lange og Henrik Scharling. Tilgangen til stoffet er den samme som i Gissels disputats om Johannes Steenstrup (*Den indtrængende Forstaaelse*, Museum Tusculanum 2003), nemlig med udgangspunkt i den forståelse, at den konservative tradition med urette er blevet glemt, fortrængt fra historien af Georg Brandes og hans epigoner. Dette er væsentlig mindre rigtigt nu end for 15 år siden. Der er i mellemtiden udgivet adskilligt om konservatismens personligheder og kultur, ikke mindst af Gissel selv.

Ret skal dog være ret. Selv om konservatismen som ændretning nyder betydelig større opmærksomhed i litteraturen, end Gissel vil være ved, er det synd at sige, at der er skrevet meget om netop disse ni personligheder ud over, hvad Gissel selv tidligere har skrevet. Emnet er dog langt fra udtømt med denne bog. Gissel bygger næsten udelukkende på publiceret materiale og ikke det arkivalske materiale, der er bevaret især i Det Kongelige Biblioteks håndskriftsamling.

Gissel lægger ikke skjul på, at han betragter de ni forfattere som repræsentanter for en guldalder, som han selv længes tilbage til. Det afspejler sig også i den læserkreds, han forestiller sig, og som i forordet er identificeret som: „1. Mennesker med konservativ interesse. 2. Te-